

In de voetsporen van denkers, dichters en schrijvers

We volgen in een serie artikelen denkers, dichters en schrijvers die in Den Haag woonden en van grote betekenis zijn geweest in de geschiedenis van Nederland. We gaan op zoek naar huizen en buurten waar ze woonden. Den Haag kan trots zijn op deze 'Hagenaars' die een dimensie toevoegen aan de stad. In deze laatste aflevering besteden we aandacht aan Anton de Kom en Mohammed Hatta, beiden strijders tegen het koloniale beleid en beiden woonachtig in het Bezuidenhout. In Nederland waren ze opruiers, in eigen land werden ze helden.

Anton de Kom, *Strijden ga ik*

Anton de Kom werd geboren in 1898 in Paramaribo. In 1920 vertrok hij naar Nederland. Daar vond hij met moeite en bij tussenpozen werk als onder andere assistent-accountant. Hij was één van de weinige kleurlingen in Nederland en vond moeilijk aansluiting. De neerbuigende bejegening die hij als Surinamer moest ondergaan, maakte hem steeds bewuster van de ongelijke verhoudingen tussen blank en gekleurd. Steeds meer ging hij de onderworpen positie van het Surinaamse volk beseffen en hij sloot zich aan bij links politieke kringen. Vrijheid was het onderwerp waarover hij zijn hele leven zou schrijven. Een van zijn dichtbundels heet *Strijden ga ik*. Zijn meest bekende werk is *Wij Slaven van Suriname*. Op elk los velletje dat hij vinden kon in zijn Haagse werk-kamer, schreef hij hieraan. Gedurende de jaren 1920 en de crisisjaren 1930 raakte De Kom betrokken bij diverse socialis-tische organisaties, waaronder Indische studentenclubs die zich tegen het kolonialisme verzetten, en bij de in 1930 op-gerichte organisatie 'Links Richten', een communistisch arbeiders-schrijverscollectief.

In 1926 trouwde De Kom met Petronella (Nel) Borsboom. Ze kregen vier kinderen. Dat ze als blanke vrouw was ge-trouwd met 'een donkere' man, werd in het Nederland van voor de Tweede Wereldoorlog als vreemd beschouwd. In Ne-derland heeft De Kom altijd in Den Haag gewoond. Het gezin woonde in 1926 achtereenvolgens op verschillende adressen in het Bezuidenhout: de Van Heutzstraat 88, Schenk-kade 251 en Hendrick Zwaardcroonstraat 108. In dit laatste huis schreef De Kom aan zijn *Wij Slaven van Suriname*. In 1932 ver-trok het gezin in verband met ernstige ziekte van de moeder van De Kom naar Suriname. De Kom werd daar door de auto-riteiten als 'oproerkraaier' nauwlettend in de gaten gehou-den. Na een arrestatie en verbanning in 1933 keerde het gezin terug naar Nederland. Ook nu weer woonden ze in

Anton de Kom met gezin, 1932. Foto: Beeldbank WO2 - NIOD

het Bezuidenhout, in 1931 in de Joan Maetsuyckerstraat 245, waar De Kom zijn *Wij Slaven van Suriname* voltooide en vanaf 1933 in de Johannes Camphuysstraat 296.

Gedurende de oorlogsjaren raakte Anton de Kom betrokken bij het communistisch verzet. Hij schreef regelmatig teksten voor de illegale pers, zoals in het periodiek *De Vonk* en in het *Revolutionair Socialistische* blad. Op 7 augustus 1944 werd De Kom verraden en voor zijn woning aan de Johannes Camphuysstraat opgepakt. Na een gevangenschap in het Oranjehotel in Scheveningen en een periode in Kamp Vught, werd hij door de nazi's gedeporteerd naar concentratiekamp Sachsenhausen in Oranienburg en later naar concentratie-kamp Neuengamme. Daar moest hij dwangarbeid verrichten in de Heinkel-vliegtuigfabriek. Op 24 april 1945, slechts twee weken vóór de Duitse capitulatie, overleed Anton de Kom daar aan tuberculose.

Mohammed Hatta

Op een steenworp afstand van het huis van Anton de Kom woonde in de Adelheidstraat 121 Mohammed Hatta, de latere eerste vicepresident en premier van de Republiek Indonesië. Hatta werd in 1902 geboren in Fort de Kock, in de stad Bukit-tinggi op Sumatra. Vanaf 1921 studeerde hij handelswetenschappen aan de Handelshogeschool in Rotterdam, voorloper van de Erasmus Universiteit. Hij sloot zich aan bij de Indische Vereeniging voor studenten. Naarmate de vereniging een meer politiek karakter kreeg veranderde de naam, in 1922 in de Indonesische Vereeniging en in 1925 in Perhimpunan

Indonesia (PI). Het uiteindelijke doel van de leden was een zelfstandig Indonesië. Hatta werd in 1926 voorzitter van de PI. Hij gaf aan dat voor Indonesië de weg naar vrijheid lag in non-coöperatie en massa-actie. Iedere samenwerking met Nederland en deelname aan koloniale instituties werd principieel afgewezen.

In de overtuiging van een nieuwe en meer rechtvaardige wereldorde na de Eerste Wereldoorlog schreef Hatta in 1919: “Na eeuwen van knechtschap en berusting, kwam weer de starre der hoop schijnen aan den hemel der gekleurde wereld.” Zijn activiteiten binnen de PI en de Internationale Liga tegen Imperialisme en Koloniale Onderdrukking, en zijn contacten met vooraanstaande communisten, werden niet op prijs gesteld door de Nederlandse autoriteiten, en in september 1927 werd hij samen met drie andere PI-leden opgepakt en aangeklaagd voor opruiing. In maart 1928 werd hij vrijgesproken. De brochure ‘Indonesië Vrij’ die hij schreef in de cel werd een klassieker in de Indonesische nationale beweging. In 1932 studeerde Hatta af en keerde terug naar Indonesië. Daar bleef hij zich inzetten voor het politieke bewustzijn van de bevolking. In 1934 werd hij gearresteerd en verdween voor zes jaar in kampen in Boven-Digoel en Banda. Na de Japanse bezetting werd op 17 augustus 1945 in een door Soekarno en Hatta ondertekende proclamatie de Republiek Indonesia uitgeroepen. Soekarno werd president, Hatta vicepresident. In december 1949 vond de soevereiniteitsoverdracht van Nederland aan de Verenigde Staten van Indonesië plaats. Na nog jaren politiek actief te zijn geweest overleed Mohammed Hatta in 1980 en werd begraven in Tanah Kusir, Jakarta.

Gezamenlijk verzet

Anton de Kom en Mohammed Hatta kenden elkaar en stredden eenzelfde strijd. Op zaterdagavond 13 juli 1929 organiseerde de PI een bijeenkomst in café-restaurant Hollandais aan de Dagelijkse Groenmarkt 29, nu een winkel van Flying Tiger. Deelnemers waren ongeveer vijftig jonge Indonesische revolutionairen, belust op de omverwerping van het koloniale gezag in Nederlands-Indië. Ook Anton de Kom bezocht de bijeenkomst. Via de aansluiting bij organisaties als de PI,

Mohammed Hatta. Foto: infoakurat.com

en ook de Liga probeerde De Kom aandacht te krijgen voor de positie van Suriname en Curaçao. Op de bijeenkomst van 13 juli gaf Hadji Agoes Salim, kopstuk van de Partij Sarekat Islam Indonesia, een nationalistische organisatie, een lezing over de koloniatiegeschiedenis van de Archipel en riep zijn gehoor op om niet naar Indië terug te keren voor een baantje, maar hun verblijf in Nederland te zien als oefenschool voor de politiek en de toekomstidealen van een onafhankelijk Indonesië. Aan het eind van de bijeenkomst vroeg De Kom aandacht voor de twee andere Nederlandse koloniën, Suriname en Curaçao, die ook ‘los van Holland’ moesten komen en voor een gezamenlijk optrekken.

In het voorjaar van 1927 waren zowel Hatta als De Kom aanwezig bij het openingscongres van de Liga in Brussel. Dergelijke bijeenkomsten lieten zien hoe Surinaamse en Indonesische nationalistena elkaar vonden en inspireerden in hun gemeenschappelijke verzet tegen het Nederlandse kolonialisme. Door dergelijke contacten ontwikkelde het antikoloniale nationalisme zich in de jaren twintig en dertig tot een wereldwijd fenomeen.

Bezuidenhout

Vanaf 1855 werd het Bezuidenhout gebouwd en tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog bereikte het de omvang die het nu heeft. Het was een ‘gegoede buurt’ met royale huizen en ruime straten, de boodschappen deed men in de Theresiastraat. Het Bezuidenhout heeft sterk geleden van de Tweede Wereldoorlog. Op 10 mei 1940 stortten een Duits vliegtuig en brokstukken neer in de toenmalige Tweede Adelheidstraat en het Louise de Colignyplein. Op zaterdag 3 maart 1945 werd de wijk gebombardeerd door Britse geallieerden. Er kwamen ruim 500 mensen om en er waren ruim 200 gewonden, 3300 huizen werden vernield en 1200 zwaar beschadigd. Het was een vergissingsbombardement, bedoeld voor het Haagse Bos vanwaar de Duitsers V2-raketten richting Engeland afschoten.

In 1946 werd met het opruimen van de puinhopen begonnen. Het puin werd gebruikt voor het bouwrijp maken van de naoorlogse opbouwwijken Moerwijk en Morgenstond en in de jaren 1960 voor de aanleg van de Puinduin. Tot ver in de jaren 1960 bleef het gebombardeerde gebied deels braak liggen en kreeg de wijk steeds meer het karakter van een kantorenwijk, waarvoor karakteristieke panden die de oorlog hadden doorstaan werden afgebroken. Dwars door de wijk werd in de jaren 1970 de Utrechtsebaan aangelegd en werd het Prinses Beatrixkwartier met kantoren-hoogbouw gebouwd. Een deel van het Bezuidenhout is anno nu onderdeel van de plannen van het Central Innovation District dat een mix van kantoorbouw en woningbouw tot doel heeft.

Inge Camfferman,

Werkgroep Stedelijke Vernieuwing
sv@vriendenvandenhaag.nl